İNTİQAMÇI XORUZ

İki pərdəli uşaq dramı

ŞƏXSLƏR

H ə s ə n – İşdən qovulmuş işçi
A s l a n – bəyin mehtəri
S ə n ə m – qoca, yoxsul qadın
S a l m a n – koxa
S ə f ə r b ə y – mülkədar
K ə r i m b ə y – onun qardaşı
Y e t ə r – Səfər bəyin arvadı
B a d a m – onun qızı
B a ğ b a n – bəyin bağbanı
S o n a – bağbanın qızı
K a z a k l a r

BİRİNCİ PƏRDƏ

Səhnə yol ətrafında kiçik bir meşəni təsvir edir.
Kiçik ağaclar, kollar.

H ə s ə n (*yırtıq paltarda, əlində dəyənək çiynində bir çuval gəlir*). Yoruldum. Hava nə qədər istidir. (*Çuvalı yerə atıb bir kötük üstündə oturur*) Mədəndən də qovuldum. Heç bir yerdə iş də vermədilər. (*Çuvaldan çıxardığı çörəyi kəsib yeyərkən ayaq səsi duyur. Diqqətlə baxdıqdan sonra*) O kimdir? Dos-doğru bura gəlir. (*Ağac altında gizlənir)*

A s l a n (*daxil olur, qorxa-qorxa ətrafa baxdıqdan sonra*). Burada gizlənmək olar. (*Oturur*) Amma tapsalar, qulaqlarımdan başqa, başım da gedəcək.

H ə s ə n (*yavaş-yavaş ona yaxınlaşıb birdən*). Sən kimsən, eloğlu?

A s l a n (*diksinib qalxır və heyrətlə ona baxır).* De görüm, sən kimsən?

H ə s ə n. Mən? Mən işdən qovulmuş bir işçi!

A s l a n (*ürəkli*). A... ha!.. Mən də bəyin qəzəbindən qaçan bir xidmətçiyəm.

H ə s ə n (*yaxınlaşıb*). Bəyin qəzəbindən qaçan?

A s l a n. Bəs, bəy qəzəbindən qaçan!.. Zalım oğlu, qulaqlarımı kəsdirmək istəyirdi.

H ə s ə n. Nə üçün?

A s l a n. Nə üçün? Onu sormazlar ki. Kefi belə istəyir.

H ə s ə n. Hər halda səbəbsiz deyil!

A s l a n. Doğrudur, səbəbsiz deyil. Bəyin, çər dəymiş, bir kəhər atı var. Həmişə deyər ki, bu ata yaxşı bax!.. Hakimin adamları bu atı səhərdən minib qan-tər içində gətirdilər. Atı gəzdirdim, tərini soyutdum. Qaşovladım. Sonra axura bağlayıb qabağına arpa, saman tökdüm. At yemədi. Yerə yıxılıb zarımağa başladı. Tez gedib baytar çağırdım. Ata baxıb, dedi: buna çara yoxdur, at qançır olubdur. Bəy əhvalatı bildi. Məni çağırıb dedi: sənə deməmişəmmi ata yaxşı bax!.. O at ölsə, qulaqlarını kəsdirəcəyəm. Gördüm at ölür. Başımı götürüb qaçdım.

H ə s ə n. Aha... belə!..

A s l a n. Bəs, belə... Məni tutmaq üçün adam göndərəcək. Heç bilməyirəm neyləyim?

Hə s ə n. Qorxma, tapa bilməzlər.

A s l a n. Onlar qurd kimi iy bilirlər, evin yoxmu, bir neçə gün məni saxlayasan?

H ə s ə n. Yox... Mən də yurdsuz, yuvasız adamam. Fabrikdə bir kiçik daxmam var idi, onu da əlimdən aldılar. Yaşamaq üçün bu yaxın kəndlərə gəlmişəm.

A s l a n. Yavaş, ayaq səsi gəlir... bax, onlardır, məni gördülər.

S a l m a n. Tapmışıq, gizlənmə, çıx meşədən!

K a z a k. Yaxşı yerdə əlimə düşmüsən. Gəl, qabağıma düş, gedək!

A s l a n. Mən gedə bilmərəm.

S a l m a n. Bəyin atını qançır edib öldürə bilirsən?!

A s l a n. Mənim nə günahım, atı hakimin adamları qançır etdi.

K a z a k. Çox danışma, bəy səni çağırır, gəl kişiyə cavab ver, bu at nə üçün öldü?

H ə s ə n. Yox, o gedə bilməz.

S a l m a n. Sən kimsən?

H ə s ə n. Mən? Mən bir işçi.

K a z a k. Ay adam, tez ol çıx, yoxsa...

A s l a n. Yoxsa... bah... qorxdum. Siz məni tutub apara bilməzsiniz.

S a l m a n. Canını da alarıq.

A s l a n. Hünəriniz var, gəlin, tutun.

H ə s ə n (*qollarını çırmalayıb əlində dəyənək hücum edər kimi*). Gəlin, gəlin!

S a l m a n (*kazaka*). Nə üçün durub baxırsan?

K a z a k. Görmürsən, kişi ölümü gözü altına alıb. Heç kəsdən qorxmayır.

A s l a n. Gəlin, gəlin, Aslanın qolunun gücünü görün.

S a l m a n. İnad etmə, gəl gedək. Bəlkə bəy səni bağışlayacaq.

A s l a n. Aldada bilməzsiniz. O qan çanağını mən yaxşı tanıyıram.

S a l m a n (*kazaka*). Sən sağdan, mən soldan. Haydı gəl! (*Hücum etmək istəyir*)

H ə s ə n. Qorxma, biz də iki nəfərik. (*Hücum edər kimi*) Burax gəlsinlər.

K a z a k. Ey adam, sən qarışma!

S a l m a n. Nə dursan, hərəkət et!

K a z a k. Görmürsən gözləri ac qurd kimi işıldayır.

A s l a n. Sizin gözünüz də qorxaq tülkü kimi oynayır.

Danışıq və ayaq səsləri

K a z a k. Ada, bizimkilər gəlir... Bizimkilər gəlir.

S a l m a n. Gəlin, gəlin, xaini yaxalamışıq.

Kazaklar yaxınlaşır

K a z a k l a r. Koxa, nə üçün durub baxırsınız? (*Tüfəngləri Aslana doğru uzadaraq)* Ey, meşədən çıx!

A s l a n. Durun ! Daha təslim oluram. (*Aslan irəli gəlir*)

H ə s ə n. Yox, təslim olma!

S a l m a n. Əllərini bağlayın! (*Kazaklar Aslanın qollarını bağlayır*) Haydı gedək!

Gedirlər.

H ə s ə n (*kötüyün üstündə oturub onların arxasınca baxdıqdan sonra*). Apardılar.

Məktəblilər müəllimləri ilə bərabər əllərində çiçək tənəzzöhdən dönərək bu nəğməni oxuyurlar.

M ə k t ə b l i l ə r

Bu ölkədə nələr yoxdur, baxsana!
Hey mədəndir diqqət etsən hər yana.

Yüksəldikcə sənət, bilik bayrağı.
Qızıl olur bu yurdun daş, torpağı.

Bir gün gələr hisli, paslı kənd-şəhər,
Təmizlənər, şəfəq kimi gülümsər
Zülmdən, cəhldən qalmaz bir nişan
İnqilabla doğar yeni bir cahan!

H ə s ə n (*məktəblilər gözdən qeyb oluncaya qədər arxalarından məmnun baxışlarla baxar və son beyti təkrar edər*).

Zülmdən, cəhldən qalmaz bir nişan,
İnqilabla doğar yeni bir cahan.

Sənəm qoltuğunda bir xoruz gəlir və Həsənə yaxınlaşınca xoruz banlayır. Həsən diksinib ayağa qalxır.

X o r u z. Quqquriqu... quqquriqu!..

S ə n ə m. Salam, oğlum.

H ə s ə n. Əleykəssəlam nənə.

S ə n ə m. Nə düşünürsən, oğlum?

H ə s ə n. Heç nənə!

S ə n ə m. Üz-gözündən görürəm, dərdli adama bənzəyirsən.

H ə s ə n. Nənə, indicə bəyin adamları kasıb bir kəndlini tutub apardılar, onu düşünürəm. Yoxsullar üçün yaşayış çox çətin olub.

S ə n ə m. Doğru deyirsən oğlum, bax, acından ayaqlarım yeriməyir. Yeməyə bir, şeyin varmı?

H ə s ə n. Var, nənə, var. (*Çuvaldan bir parça çörək və pendir çıxarıb verir)* Al nənə, ye!

S ə n ə m. Sağ ol, oğlum, sən əli, ürəyi açıq və sadiq adamsan. Al, mən də bu xoruzu sənə bağışlayıram. Ancaq bu adi xoruzlara bənzəməz, məzlumlara dost, zalımlara düşməndir.

H ə s ə n (*xoruzu alıb başını oxşayaraq*). Zalımlara bu xoruz nə edə bilər?

S ə n ə m. Dimdiyi ilə onları bir dəfə tutdumu, buraxmaz.

H ə s ə n. Əcəb xoruzdur, nənə, deyəsən mənimki gətirdi.

S ə n ə m. Bu intiqamçı xoruzdur. Al, get bəyin yanına, gücünü sına.

H ə s ə n. Sağ ol, nənə, gedib o kəndlini qurtaracağam.

S ə n ə m. Get, oğlum get! (*Sənəm meşəyə, Həsən isə yola doğru gedir*)

H ə s ə n. Qoçaq xoruzum, vuruşqan xoruza bənzəyirsən. Gedək, görüm məzlumları zalımların pəncəsindən necə qurtarırsan.

Xoruz (*gedərkən*). Quqquriqu!.. Quqquriqu!..

P ə r d ə

İKİNCİ PƏRDƏ

Səhnə Səfər bəyin bağçasını təsvir edir.

B a ğ b a n (*bağı suvara-suvara oxuyur*).

Şor yerlərdə bar olmaz,
Hayva, alma, nar olmaz.
Cibi dolu zalımdan
Yoxsullara yar olmaz.

Həsən qoltuğunda xoruz gəlir. Xoruz birdən banlayır.

X o r u z. Quqquriqu!.. Quqquriqu!..

B a ğ b a n (*Həsəni görüncə*). Ey, kimsən, nə edirsən?

H ə s ə n. Heç, bir iş üçün gəlmişəm.

B a ğ b a n. Sənə burda iş tapılmaz. Yoxsa xoruzu da bəyə rüşvət gətirmisən.

H ə s ə n. Xoruzumu? Onu heç dədəmə də vermərəm.

B a ğ b a n. Elə isə burdan tez get, yoxsa xoruzu əlindən alarlar, özünü də döyərlər.

H ə s ə n. Döyə bilməzlər, xoruzum qoymaz.

B a ğ b a n. Oho... demək o qədər qoçaqdır? Burda elə canavarlar var ki, xoruzunu diri-diri udarlar.

H ə s ə n. Uda bilməzlər, boğazlarında qalar. Bu sən bilən xoruzlardan deyil.

X o r u z. Quqquriqu!.. Quqquriqu!..

B a ğ b a n. Xoruzun doğrudan da qəribə xoruzdur. Di, gəl daha get, sənə burda iş olmaz.

H ə s ə n. Mən iş istəmirəm, bir işim var, deyirəm.

B a ğ b a n. Nə işin var?

H ə s ə n. Bəyin mehtəri Aslanı görmək istəyirəm.

B a ğ b a n. Sən onun nəyisən?

H ə s ə n. Dostu.

Bağbanın qızı Sona gəlib onları dinlər.

B a ğ b a n. Onu görə bilməzsən, dustaqdır.

S o n a. O qədər döymüşlər ki. (*Gözlərini silər*)

H ə s ə n. Baba, bu kimdir?

B a ğ b a n. Qızımdır. Bəyin evində qulluq edir. Beş ildir xəstədir.

H ə s ə n. Xəstəliyi nədir?

B a ğ b a n. Ürəyi tutqundur, açılmayır.

H ə s ə n. Bəs nə zaman açılacaq?

B a ğ b a n. Kim bilir.

Kərim bəy daxil olur. Bağban qızı ilə gedir.

K ə r i m b ə y (*Həsənə*). Ey, sən kisən?

H ə s ə n. Mən?

K ə r i m b ə y. Sən!

H ə s ə n. Mən?

K ə r i m b ə y. Sən, sən!.. De görüm burada nə eləyirsən?

H ə s ə n. Mən?

K ə r i m b ə y. Sən, sən tez ol, uzatma!

H ə s ə n. Məni soruşursan?

K ə r i m b ə y. Səni soruşuram, cavab ver, axmaq! (*Ayaqlarını yerə çırpır)*

H ə s ə n. Bəyi görəcəyəm.

K ə r i m b ə y. Bəyin vaxtı yoxdur. Xörəkdən sonra rahatlanır.

H ə s ə n. Yoxsa sən bəyin aşpazısan?

K ə r i m b ə y (*acıqlı hücum edərək*). Sus, alçaq! Mən bəyin qardaşıyam, anladın?

H ə s ə n. Anladım.

K ə r i m b ə y. Bu xoruz sənindir?

H ə s ə n. Mənimdir.

K ə r i m b ə y. Yağlı xoruzdur, bu plov başına yaxşıdır. Ver bura!

H ə s ə n. Yox, verə bilmərəm, onu mənə nənəm bağışlayıb.

K ə r i m b ə y. Hər kəs bağışlayıb, mənə gərək deyil, sənə ver deyirəm. (*Xoruzu almaq istər, xoruz onu dimdiyi ilə tutar*) Vay, vay! Burax məni yaramaz!

H ə s ə n. Bu xoruzu sənə verə bilmərəm.

K ə r i m b ə y. Vay, vay, burax məni, yoxsa...

S a l m a n (*tələsik daxil olur*). Nə var, nə olub?

K ə r i m b ə y. Koxa, koxa, tez ol məni bu xoruzun əlindən qurtar!

S a l m a n (*yüyürüb Kərim bəyi qurtarmaq istərkən, özü də ona yapışır*). Vay, vay...

K ə r i m b ə y. Ədə, ayağımı əzdin, sən məni qurtar deyirəm!

S a l m a n. Ay bəy, mən də yapışdım.

K ə r i m b ə y. Burax məni, qolumdan neçin tutursan?

S a l m a n. Mən sizi tutmamışam.

H ə s ə n (*xoruzun başını oxşayaraq*). Qoçaq xoruzum sən beləsənmiş?

X o r u z. Quqquriqu!.. Quqquriqu!..

K a z a k l a r gəlirlər.

K ə r i m b ə y. Tez olun, tez olun, məni qurtarın!

K a z a k l a r. Bəyi neçin tutmusan? Çəkil heyvan! (*Hamısı yapışırlar*) Vay, vay...

K ə r i m b ə y. Sizə nə oldu?

K a z a k l a r. Biz də yapışdıq.

K ə r i m b ə y. Bu nə bəla xoruzdur. (*Həsənə)* A gədə, bir mənə bax! Bu xoruzunu götür, rədd ol burdan get!

H ə s ə n (*gülür*). Ha... ha... gülməli işdir. Hamısı zəncir kimi bir-birinə bağlanıb. (*Həsən gedir. Onlar da arxasınca qaçırlar)*

K ə r i m b ə y. Heyvan, ayaqlarımı əzdin.

S a l m a n. Sən də bəy, qabırğalarımı qırdın...

Bəyin arvadı Y e t ə r, qızı B a d a m gəlirlər...

Y e t ə r. Ay Kərim, bu nə oyundur?

K ə r i m b ə y. Yaxın gəl, gör nə oyundur.

B a d a m. Böyük kişilərə bax, uşaq kimi atılıb-düşürlər.

Y e t ə r (*kazaklara*). Çəkilin, çəkilin oynamağa adam tapdınız.

B a d a m. Rədd olun! (*Hər ikisi yapışır*)

Y e t ə r. Vay!

B a d a m. Mən də, vay! (*Həsən gülə-gülə qaçır. Bəy gəlir, Kərim bəy onu görüncə)*

K ə r i m b ə y. Bəy də gəlir.

S ə f ə r b ə y. Bu nə oyundur? Nə üçün atılıb düşürsünüz?

K ə r i m b ə y. Bizdə taxsır yoxdur. Bu xoruz bizi oynadır.

S ə f ə r b ə y (*arvadını çəkib*). Ay arvad, dəli olmusan? Sən nə üçün bu it-qurda qarışmısan? (*bəy də yapışır*). Vay!

H ə s ə n (*qaça-qaça bu şeri oxuyur və hamısı onun arxasınca yüyürür*).

Başına dönüm can xoruz,
Ey sənə qurban xoruz.
Mən oxuyum, sən oynat,
Zalımları yırğalat.
İnsan deyil, canavar,
Aciz gördümü, yırtar.
Yırtar, boğar, acımaz,
Bunlar tülküdən qurnaz.
İnsanlığın düşmanı,
Yoxsulların qaplanı.
Zəli kimi əmər qan,
İnsanlarda qoymaz can.
Bəyin suçu daha çox,
O başdır, bunlar quyruq.
Ver xoruzum buyruğu,
Oynat başı, quyruğu.
Tutqun könül açılsın,
Dərdlər, qəmlər qaçılsın.

B a ğ b a n və qızı S o n a gəlir.

S o n a. Bay... Siz oynayırsınız? Yoxsa sizi oynadırlar?.. Ha... ha... ha! (*qəhqəhə ilə gülür*)

B a ğ b a n. Qızım, sən gülürsən? Nə böyük səadət.

S o n a. Hələ Badama bax, necə oynayır.

H ə s ə n (*Bağbana*). Get Aslanı dustaqdan çıxar, gəlsin, xoruzumun divanını görsün.

S ə n ə m (*gəlir*). Pəh, pəh, əcəb tamaşadır.

H ə s ə n. Qoçaq xoruzum, bax nənəm də gəldi. Nənə, xoruzuma bax, gör necə divan kəsir.

S ə n ə m. Yerində divan kəsir, oğlum, zülüm yerdə qalmaz!

S ə f ə r bəy. Qarı, biz nə etmişik ki, bu cəzaya layiq olduq?

S ə n ə m. Onu sən məndən yaxşı bilirsən.

K ə r i m b ə y. Nənə, amandır, bizi qurtar!

S ə n ə m. Bu xoruzun işinə mən qarışmıram.
K ə r i m b ə y. Uf!
S ə f ə r b ə y. Ax!
Y e t ə r. Ux!

A s l a n və b a ğ b a n gəlir.

H ə s ə n. Aslan, gəl, gəl! Xoruzumun gücünü gör!
A s l a n. Əcəb tamaşadır.
X o r u z. Quqquriqu!.. Quqquriqu!..
A s l a n. Ux, can!..
S o n a. Banla, səsinə qurban!

Həsən gülə-gülə səhnədən çıxar və onlar da onun arxasınca bir-birini basa-basa gedirlər. Sənəm, bağban, Sona və Aslan arxalarından gülə-gülə baxırlar.

P ə r d ə

1912

ÜRƏK TİKMƏK YAXUD QURBAN BAYRAMI

Uşaqlar üçün bir pərdədə mənzum dram

MƏCLİS-ƏHLİ

K ə r i m – 40 yaşında, kasıb çoban
N a z l ı – 35 yaşında, onun arvadı
A s l a n – 10 yaşında, onun oğlu
F a t ı – 8 yaşında, Aslanın bacısı
R ü s t ə m – 45 yaşında, Kərimin qardaşı
D u r s u n – 10 yaşında, bəy oğlu
Z e y n ə b – 8 yaşında, bəy qızı
D ə r v i ş
B a ş q a u ş a q l a r

A s l a n və F a t ı

(*qaça-qaça içəri girib*)

Ana, bu gün bayram etmiş uşaqlar,
Geymiş təzə çuxa, qırmızı paltar.

F a t ı

Pəri qızın da güllü bir donu var.

A s l a n

Hər birinin qoç kimi qoyunu var.
Dursun bəyin də var yaxşı çuxası,
Qızıldandır qolu, döşü, yaxası.

N a z l ı

Darılmayın, oğlum, qızım neyləyək?

A s l a n və F a t ı

Bəs bizə də təzə paltar al geyək!

N a z l ı

Atan inəyimizi haçan ki satar,
Sizin üçün də yaxşı paltar alar.